

Per-Erik Björkman

BUS GUNNEL ÅKESSON

Mannen klädd i manteln skyndar sig över ön, förbi tegar och täppor. Nu står han vid gårdsplatsen där han ska resa sin boning. Här är det högt och torrt. Tidigare hade han varit till skogs och fällt träd. Han minns hur yxhuggen ekade och hur nöjd han var. Framför honom ligger timmerstockarna som torkat. Nu är det dags. Stockarna ska läggas samman på det vis som kunniga män visat honom och flera andra nabor och som de nu kan så väl. En färdighet som sträckts österifrån över land och vatten. Att få lämna stolphuset och hugga knutar till nya hus! Ett för folk och ett annat för fän. Året är 1122. Så kan det ha gått till.

Per-Erik Björkman, traditionsbärare som byggt 291 hus

Timmerhusbyggandet i Norden anses vara tusenårigt. Den nya tekniken var en del i en samhällsförändring. Vikingatiden gick över i medeltid. Byar och städer växte fram för ett folk som skulle höra ihop i ett land med en kung och en gud. De timrade husen som var mindre och lättare att hålla varma ersatte de gamla stolpburna långhusen.

Knuttimringen i Siljansdalen utvecklades till en konst under de följande århundradena. Den gav bygden dess karaktär. I socknarna skapades lokala knuttimringstyper som till exempel Rättviksknut

eller Nusnäsknut. Den äldsta timmerbyggnaden vid Siljan som är bevarad är eldhuset från Färnäs uppfört 1236. Det står idag på Zorns gammalgård i Mora. Under äldre medeltid var bostadshusen fortfarande enkla. De var enrummiga, hade rökhål i taket och eldstad mitt på golvet. Eldhusen ersattes sedan i våra trakter av enkelstugan, den s.k. Morastugan. Vid mitten av 1800-talet minskade timmerhusbyggandet. Men från 1950-talet inleddes den moderna eran och nya bostadshus i timmer uppfördes på många platser.

Per-Erik Björkman i Utanmyra på Sollerön, född 1947, är en av de nutida timmermän som fortsatt att utöva detta nedärvda hantverk som han lärt sig av sin far Karl Björkman. Karl hade i sin tur fått chansen att gå som lärling hos rättvikaren och byggmästaren Anders Jones när Orsa stugby skulle sättas upp. Leksands Yrkesskolor och Leksands Hembygds-gemenskap startade 1954 kurser i timring under ledning av Jones och andra kunniga timmermän.

Per-Erik växte upp i Bondpersgard i Norby i Utanmyra, son till Karl och Hilda Björkman. Per-Eriks syskon är Björn och Inga-Maj som bägge bor i Mora. På 1800-talet var namnvariationen i byn begränsad. Det fanns en norra, en södra och en västra Per Persson. För att skilja ut sig bytte Per-Eriks farfar – som var södra Per i Bondpersgard född 1879 – i enlighet med tidsandan sitt sonnamn till släktnamnet Björkman. Han arbetade en tid som dräng i Mora, bildade familj och bosatte sig på hemgården i Norby. Här föddes Karl och hans tre syskon. När det yngsta barnet bara var ett knappt år gammalt dog Karls mor. Som så många andra Solleröpojkar började Karl med skogsavverkning men övergick sedan till att tillverka timmerhus.

Per-Erik kom så småningom att följa fadern i sitt yrkesval. När Per-Erik var färdig med folkskolan på Sollerön – sju år plus ett extra läsår som hans årskull var först med att få erbjudande om – var han ett tag springpojke i Åbergs affär på Kyrkogatan i Mora. Men det dröjde inte länge förrän han började timra hus i faderns firma. Den första byggnationen var i Garsås hos virkeshandlaren Lindroth. Sedan utvidgades platserna för nya hus geografiskt; från Blekinge till Stockholms skärgård och framför allt runtom i Dalarna. Oftast har det handlat om beställningar, men vid ett par tillfällen har han varit

anställd. Det har förstås varit konjunkturberoende. I början byggdes främst fritidsstugor, sedan bostadshus och därefter blev det populärt med tillbyggnader på bostadshus.

Sammanlagt har Per-Erik varit med om att bygga 291 timmerhus. Byggandet har inte saknat oväntade inslag. I Bräkne-Hoby hade köparen av huset kommit över ett parti ryskt timmer som skulle användas till bygget. Det skulle visa sig att stockarna blivit sprängskadade under andra världskrigets strider. När Per-Erik högg i timret riskerade yxan att bli skämd om han kom emot dolda flisor som växt in i träet. En annan gång i Stockholms skärgård hade stockarna till det blivande huset fläckats av olja i samband med båttransporten över till den ö där huset skulle stå. Huset fick uppföras trots detta. Skärgårdens nivåskillnader och lutningar ställde byggarna inför prov som de fick parera för när hus skulle placeras på klippavsatserna. Långt före mobiltelefonernas tid byggde de en gång ett hus på en ö där det krävdes beställning i förväg av återresan som gjordes med båt. Tidsschemat var pressat och för att slutföra uppgiften och klara den utsatta tiden fick de arbeta hela natten med att lägga på hustaket, dessutom under hållande regn. För att värma sig och torka kläderna tänkte de en stor eld.

Timringen har gjorts utomhus men som regel inte under vintrarna. Då har Per-Erik i stället arbetat med inredningar. När han har varit tvungen att stå ute vintertid med temperaturer ner till 20 minus har han haft nytta av sin rastkoja med kamin och dubbla omgångar av handskar att byta med. Numera har motorsågarna värmeslingor i handtagen som underlättar när det är kallt eller blött, något som Per-Erik uppskattar.

När Tomteland i Gesunda skapades användes rundtimmer. Men det vanligaste är att timret bilas och görs plant. Då huggs stockarna med en yxa med en lång och rundad egg. Det är fysiskt påfrestande och bidrog till att Per-Erik så småningom fick utslitna höfter. Någon räknade ut att han sammanlagt kan ha bilat stockar motsvarande en lika lång sträcka som ett varv runt Siljan. Han har genomgått operation av bägge höfterna och är idag helt återställd.

Per-Erik är gift med Inger från Östnor. Hon har varit dagbarnvårdare men även arbetat i förskolan. De bodde till en början i

Per-Eriks föräldrahem i Bondpersgard. Karl och Hilda byggde en ny timmervilla intill. Öster om gamla Bondpersgard, på andra sidan Norbyvägen, gjordes ett ställe i ordning för hustillverkning. Platsen brukas än idag, men av en annan byggfirma. 1981 flyttade Per-Erik och Inger med barnen Ove och Karin till sitt nyuppförda hus längre söderut på en tomt i hörnet av Dundervägen och Norbyvägen, byns strategiska mittpunkt. De hade köpt marken av Göte Halvarsson som använt den till potatisland. Ett utmärkt underlag för en prydlig gård med prunkande trädgårdsodlingar. Från Norby kunde Per-Erik enkelt cykla hem för matpaus till Inger och dagbarnen.

Idag är byn Utanmyra fylld av aktivitet och ungdom. Men när Ove kom till världen var han det första barn som fötts i byn på 18 år. Per-Erik har under många år varit engagerad i Utanmyra bystuga och varit med att rusta upp den. Han har också deltagit i bystugeföreningens förbättringar vid badplatsen i Stunisvik vid byns norra strand, där en hamn grävts upp och en brygga lagts ut. Tillsammans med grannen Sune Bondeson har han varje vinter dragit upp de fina skidspåren som genomkorsar byarna och Kliktenområdet. Per-Erik när en förhoppning att den yngre generationen ska kunna hålla liv i byns gemensamma intressen i den nygamla föreningen »Utanmyra Byalag« med bystugan och badet som nav.

Bus Gunnel

Källor:

SoolÖen 1993: Bebyggelse på Sollerön genom tiderna, Mats Persson.

Dalarnas Hembygdsbok 2020 Dalamodernismen Bebyggelse i Dalarna 1930-1980

Stunisvik i Utanmyra. Foto: Bus Gunnel Åkesson